

ماهیت و هستی هنر، بررسی شهود در خلق اثر هنری در دوره معاصر

آرمان واحدی: دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری
arman.vahedi75@gmail.com

چکیده

هنر یکی از آشکارترین و بارزترین جلوه های رازآمیز مدنیت و فرهنگ حیات بشری است که همواره بر زیست بشر مستولی گردیده است. در هر خطه و دیاری که مدنیت و تمدنی به عرصه تجلی میرسد، نماد و نشانه مختلف هنری، تعجب و حیرت محققین و پژوهشگران هنر و مدنیت را برانگیخته است. ماهیت و ذات هنر، مسئله ای عرفانی، مینویبی و انسانی است و همانند عرفان و ادب از معارف شهودی است و نوعی از علم حصولی به شمار نمی آید بلکه نوعی علم حضوری است و در حیطه و قلمرو معنا و مفاهیم و پنداشت های ذهنی نمیگنجد. اثر هنری با الهام گرفتن از شهود استعلایی و حسی شخص هنرمند و همچنین درک و دریافت آن توسط مخاطب، یگانه و بی همتا میشود، شهود ماهیت، ذات و حقیقت ذهن فرد هنرمند و در پایان حقیقت اثر هنری را نمایان میسازد. پژوهش حاضر به دنبال بررسی ماهیت، هستی و ذات هنر است و همچنین جایگاه و منزلت شهود را در ایجاد و ظهور آثار هنری در دوره معاصر بررسی میکند. در این پژوهش و تحقیق از روش تحلیلی-توصیفی استفاده شده است. بر این اساس با بهره گیری از مطالعات کتابخانه ای، استفاده از منابع و سایتهای موجود در اینترنت و اسنادهای در دسترس، به بررسی هویت هنر و نقش شهود در خلق و آفرینش اثر هنری پرداخته خواهد شد. در پایان و با تکیه بر استدلال و تحلیل در این پژوهش دریافته ایم که در رشته های مختلف هنری پرداخت به موضوع و سوژه در پایان تابع نوعی فهم شهودی است و توجه کردن به مثلث سرچشمه اثر هنری در آفرینش اثر هنری نقش بسیاری دارد و برای درک کردن اندیشه و تصمیم گیری شهودی لازم است که آن را در برابر اندیشه و تصمیم گیری تحلیلی قرار دهیم.

کلمات کلیدی: شهود هنری، مثلث سرچشمه اثر هنری، تفکر شهودی، مخاطب، آفرینش اثر هنری

۱- مقدمه

اثر هنری موجودیت خودپاینده نیست، بلکه عوامل‌هایی بیرون از مبحث هنر، نظیر: شرایط اقتصادی حاکم، موقعیت اجتماعی جامعه، ماهیت و فرهنگ هنرمند، پشتیبانان و عالم پیرامون هنرمند نیز در آفرینش اثر تأثیرات بسزایی دارند (کریبی، ۱۳۹۰). پیرامون غایت و کارکرد هنر عقیده و نظریات متعددی وجود دارد که هر یک از جهات مختلفی به آن پرداخته‌اند اما همه آنها در یک دیدگاه نظر مشترکی دارند «اثر هنری در همه موارد، به شکلی وسیله‌ای برای دستیابی به بعضی از هدف‌های فراتر از خود به شمار می‌آید و آنچه در آنالیز پایانی مورد نظر است، ماهیت و هستی خود هنر نیست، بلکه اثرگذاری آن بر مخاطب است» (هاسپرز و اسکرانت، ۱۳۸۹). هنری که در دوره معاصر رواج پیدا کرد که به آن هنر معاصر گفته می‌شود، اصطلاحی است که به ویژه از سال‌های دهه ۱۹۸۰ فراگیر شده است و جای ویژه‌های «هنر زنده» و «هنر پیش‌تاز» را گرفته است. هنر معاصر در خصوص تمامی هنری که هنرمندان هم دوره و هم عصر ما ایجاد و خلق کرده اند نیست بلکه فرم و شکلی از هنر است (میته، ۱۳۹۰). از خصوصیات و ویژگی‌های هنر معاصر، آمیزه رشته‌ها و تخصص‌های مختلف و متفاوت هنری از جمله موسیقی، معماری، عکاسی، نقاشی و... یا به عبارت دیگر زدودن مرزهای قدیمی و سنتی و جاف‌تاده بین آنها است (زاهدی و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۵۴).

در خلق اثر هنری در دوره معاصر نقش شهود هم قابل بررسی است، شهود یا مشاهده در اصطلاح اهل طریقت، «سقوط و رفع حجاب، و آن فوق مکاشفه است» (تلمسانی، ۱۳۷۱). تعریف شهود از سوی حکیمان و فیلسوفان: آگاهی ناخودآگاه، بینش درونی به شناخت و آگاهی نمونه و الگوی ناخودآگاه و توانمندی پی بردن به چیزی فطری و غریزی بی نیاز به دلیل و برهان آگاهانه است. معنای لغوی شهود: حدس، وجدان، کشف، الهام، درک کردن و... است. اثر هنری با بنیاد گرفتن از شهود استعلایی و حسی هنرمند از یک طرف و فهمیدن و درک کردن آن از سوی مخاطب، پایا و جاویدان می‌شود. «شهود»، واقعیت و حقیقت ذهن هنرمند و در پایان حقیقت اثر هنری را نمایان می‌سازد. مقوله شهود در پندار و اندیشه بسیاری از پژوهشگران، حکیمان و دانشمندان پر قدر بوده، کانت فیلسوف غربی شهود حسی و نهادن ذهنیت را به عنوان محتوا مهم اثر هنری میدانند و این دید، در شکل‌گیری آثار بزرگ هنری در دوران مدرن و پست مدرن راهگشا بوده است (علی پور، شیخ زاده و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۲۷). به دلیل اهمیت این موضوع این مقاله در نظر دارد به بررسی ماهیت، هستی و ذات هنر بپردازد و جایگاه و منزلت شهود را در ایجاد و ظهور آثار هنری در دوره معاصر و در شاخه‌های مختلف هنری بررسی کند. این پژوهش به روش تحلیلی-توصیفی، با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده از منابع و سایت‌های موجود در اینترنت و اسنادهای در دسترس، اطلاعات مورد نیاز بدست آمد. سوالاتی که این مقاله برای رسیدن به پاسخ آنها تلاش می‌کند به شرح زیر می‌باشد. پرسش اصلی: ماهیت و هستی هنر چیست و چگونه شهود در ایجاد و خلق اثر هنری در دوره معاصر اثرگذار است؟ پرسش فرعی: ۱_ خلق و آفرینش اثر هنری هنرمند به استعانت شهود چگونه اشرف هنرمند را به اثر هنری مقدور می‌سازد؟ ۲_ تأثیر تصمیم‌گیری شهودی و اندیشه شهودی در خلق و آفرینش اثر هنری در دوره معاصر چگونه است؟

۲- اهداف پژوهش

هدف کلی: بررسی ماهیت و هستی هنر و پژوهش در باب کشف و شهود در خلق و آفرینش اثر هنری در دوره و عصر معاصر.

اهداف جزئی: _ بررسی خلق اثر هنری به یاری شهود در جهت اشرف هنرمند به اثر هنری.

_ شناسایی تأثیرات تصمیم‌گیری شهودی و پندار و اندیشه شهودی در آفرینش اثر هنری در دوره معاصر.

۳- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های پژوهش در قالب دو فرضیه اصلی تبیین شده است که عبارتند از:

_ تحقیق حاضر فرض بر آن دارد که خلق و آفرینش اثر هنری به مدد و استعانت شهود منجر به اشرف هنرمند به اثر هنری می‌شود.

_ تحقیق حاضر فرض بر آن دارد که آگاهی و شناسایی تأثیرات پندار و اندیشه شهودی و تصمیم‌گیری شهودی منجر به خلق اثر هنری در دوره معاصر می‌شود.

۴- پیشینه پژوهش

_ در بیان پیشینه این تحقیق و پژوهش، بر طبق تفحص و بررسی‌های صورت گرفته، طلایه‌روایی (۱۳۸۵) پژوهشی به منظور بررسی شهود در درک و آفرینش اثر هنری انجام داد، در ابتدا با تحلیل و آنالیز نظرات «هانری برگسون» در باب هنر و شهود در جستجو پاسخ به این سوال بر می‌آید که آیا خلق و آفرینش اثر هنری حاصل شهود است یا تفکر؟ در توضیح این سوال میتوان گفت اثر هنری معنای حقیقی را نمیرساند، آنچه که رساننده میشود وجهی از دنیا و عالم است به گونه‌ای که فرد هنرمند آن را تجربه میکند. دو فیلسوف دنیای غرب بیشتر اعتقاد به فعالیت هنرمند و ذهنش داشتند و آثار مادی را دارای ارزش کمتری نسبت به پروسه ذهنی می‌دانند، به اعتقاد آن‌ها شهودی که فرد هنرمند توانایی درک و دریافت آن را دارد، مخاطب باز ادراک میکند. هنر از این حیث که اجازه میدهد تا آگاهی و بصیرت یا احساس به مطلوب هنری رهنمون باشد، کیفیت اثر و کارش را از شهود کسب میکند. در معماری، موسیقی، شعر و... پرداخت مبحث و سوژه در پایان تابع شکل و گونه‌ای از درک شهودی است. (رویایی، ۱۳۸۵، ۸۱، ۷۹ و ۸۵)

_ علی پور و همکارانش (۱۳۹۵) پژوهشی با هدف بررسی جایگاه شهود در ایجاد آثار هنری تعیین و با تکیه به تعریف فیلسوف آلمانی ایمانوئل کانت از مفهوم شهود در نقد عقل محض، جایگاه آن را در آثار هنری روشن ساخت. بر اساس تعریف و توضیح ایمانوئل کانت آلمانی از مفهوم شهود در نقد عقل محض، شهود چیزی جز دانش و آگاهی مستقیم از معنا و مفهومی که در ذهن حاضر است نیست و در کشف و شهود هنری این طرز تفکر و اندیشه کانتی نقش مهم و بنیادین دارد و به همراه استعداد و هوش هنرمند به تسخیر و ارتباط مخاطب می‌پردازد. این تحقیق به روش و شیوه تحلیلی-توصیفی و با بهره‌گیری از مقالات و کتب به پژوهش و تحقیق پرداخت. (علی پور، شیخ زاده و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۲۷)

_ مریم سلطانی کوهانستانی (۱۳۹۶) به بررسی مساله هنر نزد افلاطون با تأکید بر شهود پرداخت، به اعتقاد و نظر افلاطون، هر گونه هنری که به حقیقت، درستی و راستی بی‌اعتنا باشد، فاقد اهمیت است و بی ارزش تلقی میشود زیرا خیری در آن وجود ندارد و هر مقدار و اندازه‌ای هنری به حقیقت نزدیکتر باشد، به همان اندازه ارزشمند است. هر چند در آثار و کارهای افلاطون چنین موضوعی به وضوح ذکر نشده است، اما میتوان گفت نفس هنرمندی که به درجه و مقام شهود مثال خیر رسیده است، با آفرینش اثر هنری، جلوه و نمود ویژگی‌ها و صفاتی مانند بدیع، مبدع، خلاق و مصور میشود و با فعل هنری خود به منشا و اصل عالم شباهت می‌آید. شاید بتوان طرز تفکر و اندیشه افلاطون را در آثار بعضی از هنرمندان دوره معاصر نیز پیدا کرد. (سلطانی، ۱۳۹۶، ۷۷)

۵- روش پژوهش

شیوه و روش این پژوهش به صورت تحلیلی-توصیفی است همچنین با بهره گیری از مطالعات کتابخانه ای، استفاده از منابع و سایتهای موجود در اینترنت و اسنادهای در دسترس، اطلاعات مورد نیاز بدست آمد.

۶- تشریح و تعریف هنر

در باب هنر تعاریف متعددی بیان شده است. اثر هنری را میتوان نسخه دوم آفرینش و نسخه سوم هستی دانست. (رشاد، ۱۳۹۴، ۷). تعریفی از هنر وجود دارد که میگوید: هنر کبی برداری از اصل طبیعت است و هر آنچه در طبیعت وجود دارد میتواند در هنر نیز وجود داشته باشد و دارای ارزش و اهمیت باشد. به طور مثال میل به قتل، هوای نفس و دیگر صفات سخیف و زشت چون وجود دارند میتوانند به تصویر کشیده شوند و مانند یک هنر سیوح و پاک قابل تکریم و تحسین باشند، چون مرآت تمام نمای حقیقت ها هستند. تعریف دیگری در رابطه با هنر بیان شده است: هنر بیان عواطف و احساسات انسان است و برداشت او از حیات و دنیا هستی است. اما مشکل این تعاریف این است که یک صفت و ویژگی از هنر را در نظر میگیرند و از دیگر مسائل چشم پوشی میکنند، هنر در واقعیت ترکیبی از تمامی این تعاریف است (شپرد، ۱۳۹۵).

۷- علت تمایل و گرایش انسان ها به هنر

مردم در اوقات فراغت خود سعی میکنند فیلم ببینند، کتاب بخوانند، به سفر بروند و از مناظر طبیعی بهره ببرند و یا به تئاتر و موسیقی روی می آورند. ولی یک سوالی در اینجا مطرح میشود واقعا چرا و به چه علتی مردم این کارها را انجام میدهند؟ به این علت که از انجام دادن آن لذت میبرند و حاضر هستند برای آن وقت و سرمایه خود را هزینه کنند و علاوه بر آن که از آن لذت میبرند مایل هستند که در مورد آن حرف بزنند و در برابر بقیه و یا مالک و صاحب اثر اظهار نظر کنند. در رابطه با زیبایی شناسی آثار هنری ۴ دیدگاه وجود دارد: ۱_ زیبایی در مضمون ۲_ برداشت جالب از طبیعت ۳_ خصوصیات خاص و ویژه شاهکارهای هنری ۴_ زیبایی در فرم، قالب، فن و روش.

احتمال دارد کسی به دلیل استعداد درونی که دارد و همچنین در شرایط خاص روحی و روانی، یک شاهکار هنری خلق کند به نحوی که امکان تکرار آن نه برای خود هنرمند و نه برای دیگران وجود دارد.

در تعریف و توضیح هنر و معیارگذاری برای ارزیابی اثر هنری و ادبی، هنر را با دو معیار می سنجد: ۱_ هنر برای هنر: هنر در خدمت شایستگی و شکوفایی هنری و ساختارگرایی در هنر، توجه به ظاهر و شکل اثر و فن و روش آن بدون بحث مفهوم و محتوا ۲_ هنر برای اجتماع: در خدمت اخلاق، دین، تربیت و مسائل آموزشی به جامعه باشد.

می توان سوالی در اینجا مطرح کرد: آیا هنر باید در خدمت تربیت و آموزش و در چارچوب آثار محتوایی و ارزشمند باشد یا در خدمت سرگرمی و سوق دادن انسان ها به توهم و خیال؟ اگر هدف و غایت هنر ایجاد لذت در مخاطب است پس فرد هنرمند مجاز است از هر وسیله و امکاناتی برای افزودن سرگرمی و جذابیت به اثر خود بهره ببرد و اگر هدف هنر در خدمت اجتماع بودن است و برای اصلاح، آموزش، تعلیم و تربیت، با ذره بین خرد و عقل گرایی و دین، مذهب و اخلاق که در این صورت به قوانین زیادی نیاز است (شپرد، ۱۳۹۵).

۸- انواع هنر

هنر را می توان به شکلهای متفاوت و گوناگون و براساس ناحیه ها و مناطق متفاوت تقسیم کرد.

هنر از دو حیث تقسیم میشود: ۱_ از جهت سرشت و جوهر ۲_ از جهت شکل و ساختار

۱_ از حیث جوهر نیز هنر را میتوان به هنر دنیوی، هنر قدسی تقسیم کرد.

۲_ هنر از حیث شکل و ساختار به هنر صناعی و هنر فطری تقسیم میشود. در بیان تفاوت در بین این دو هنر میتوان گفت: «هنر صناعی، هنری است که به تصنع آشکار و تجلی می آید؛ اما هنر فطری، هنری است که برخاسته از ذات، سرشت و فطرت است. در ادامه میتوان گفت هنر صناعی، حس نواز و هوس انگیز است یعنی اقناع کننده حواس انسان است؛ اما هنر فطری، روح پرور و دل انگیز است. همچنین هنر صناعی، اکتسابی و هنر فطری اکتشافی است.» (رشاد، ۱۳۹۴، ۸)

۹- توضیح و شرح شهود و تفکر شهودی

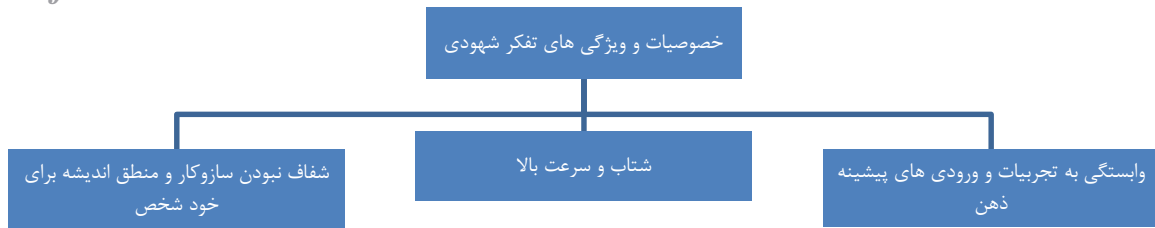
مفهوم شهود در ادبیات دانشگاهی و علمی دنیا و جهان، عمری نسبتا کوتاه در حدود ۱۰۰ سال دارد: یکی از اولین انسان هایی که شهود را به معنا و مفهوم امروزی به کار برده، کارل گوستاو یونگ فیلسوف و متفکر سوئیسی است، او شهود را به صورت یک عملکرد روانشناختی که به طریقی ناخودآگاه، داده ها و دانسته ها انسان ها را پردازش می کند شرح و توصیف کرده است. اما تعریف هایی که در دنیای امروز در میان متخصصان و پژوهشگران مدیریتی رواج دارد، کمی جامع تر از تعریف کارل گوستاو یونگ است:

_شکلی از نتیجه گیری ذهنی که شخص تصمیم گیرنده با توجه به هیجانات و تجربیات پیشین خود به آن میرسد.

_تفکرات و اولویت هایی که به سرعت به ذهن فرد میرسند و برای شکل و فرم دهی به آن ها، کوشش و تفکر چندانی انجام نمیشود.

_شهود، طریقه ای برای ترجمه کردن تجربه های فرد و شخص به تصمیم، داوری و قضاوت است.

اگر بخواهیم برخی از خصوصیات و ویژگی های تفکر و اندیشه شهودی را با توجه به آن چه که در تعاریف بالا آمده است در کنار همدیگر بگذاریم به نکات زیر میرسیم: (وب سایت متهم، motamem.org) (شکل ۱).

شکل (۱): خصوصیات و ویژگی های تفکر شهودی (وب سایت متمم، motamem.org)

۱۰- معنا و معنی اثر هنری

اثر هنری و ماهیت آن از زمان دور و دراز در حیطه فلسفه متداول بوده و اندیشمندان و متفکران بسیاری از هنر و زیبایی و فایده و زبان آن مطالبی نوشته اند. هنر نزد مردم روزگاران قدیم و پیشین، با آنچه که ما در دوران امروز هنر می نامیم اختلاف آشکاری داشته است. در گذشت زمان معنا و مفهوم هنر و معیار اثر هنری همواره پذیرای تفکرات منتقدان و اندیشمندان بود. در گذشته مفهوم هنر و اثر هنری در فرهنگ ایران با معنا و مفهوم آن در فرهنگ غرب تفاوت چشمگیری داشته و البته آنچه که در دوران امروز هنر میخوانیم بنیاد و ریشه در تفکرات و مکاتب غربی دارد. با گذشت زمان با وجود ترقی های عملی و نظری در رابطه با ذهن و روان انسان، همچنان سلسله شکل گیری اثر هنری آن چنان شفاف و واضح نیست که بتوان در رابطه با آن با اطمینان حرف زد؛ با این حال جذابیت سرشت و جوهر این حوزه در نگرش و اندیشه های متفاوت دیده میشود. اثر هنری و معنا آن در سایه مکاتب ریشه و پایه پیدا کرده و در هر زمان و دوره ای رویکردی دارد. امروزه تمایل به ابداع و خلق هنری، از خصوصیات ذات آدمی شناخته شده است. آنچه واضح و گویا است فرد هنرمند به واسطه داده های ذهنی و انتزاعی به فهمی از شهودی تازه و بی سابقه از دنیا و عالم اطراف خود میرسد و با کمک و یاری وسایل و ابزارها و راه و روش از پیش آموخته، اثر هنری ساخته میشود. هر اثر هنری تجسم ایده و آگاهی هنرمند و دارای شکلی محسوس است که از حقیقتی به اسم هنر سرچشمه میگیرد. هر اثر هنری، تجسم امکانات بالقوه زیبایی میباشد که شخص هنرمند با بینش و معرفتی شهودی آن را خلق میکند (علی پور، شیخ زاده و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۳۱ و ۳۲).

۱۱- کشف و شهود هنری

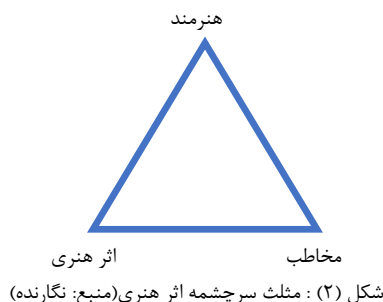
معمولا مسائل هنری و زیبایی، تنها یک نمود و مظهر خارجی و عینی نیستند بلکه درک و فهم زیبایی، در سرشت و ذات درونی انسان پنهان و نهفته است و تنها به دنیا و عالم بیرونی مربوط نمیشود؛ بدین معنی که هنر و زیبایی در درون انسانها وجود دارد نه در صورت و ساختار بیرونی و خارجی هنر. هنر، بر پایه نوعی دانش و آگاهی و بینش و معرفت باطنی است که منشأ آسمانی دارد. هنر که زیبایی و خلق و آفرینش است، با نوعی شهود درونی و خودآگاهی معنوی پیوند خورده است. فرد و شخص هنرمند با شناخت و آگاهی این شهود تمام عالم و دنیا را شهود میکند (علی پور، شیخ زاده و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۳۲).

منشأ شهود و ادراک آن در آثار هنری بنیاد در عواملی چون استعداد، هوش، نوآوری، آزادی و اختیار و... در اثر هنری توسط شخص هنرمند دارد که تحت سلطه ذهن هنرمند به بیان در می آید. آنچه که معلوم است ما در شهود هنری، برگردان ها، مداخله، دخالت و وساطت ها را از میان بر میداریم و واقعیت اصیل را در میابیم. تنها به یاری و کمک شهود است که میتوان شیئی را مانند یک کل درک کرد و شناخت (برگسون، ۱۳۷۱).

اثر هنری با کشف و شهود عاطفی و حسی فرد هنرمند و با استعانت و یاری نبوغ، در زمان و مکان اثر، خود را آشکار و پدیدار میکند. «فضای شهودی یک نظام نیست بلکه تولید و فرآورده سرشت و غریزه شخص هنرمند در بهره برداری از آمادگی و تدارک خالق و سازنده فضاست» (اوکوبرک و همکاران، ۱۳۹۱). اثر هنری اگر بنیاد در ذهن فرد هنرمند داشته باشد به گونه ای به تعبیر در می آید که مخاطب با در نظر گرفتن آن در زمره آثار هنری، به تعریف و تمجید آن میپردازد. شهود هنری با شهود مخاطب آمیخته شده و عالمی جدید و تازه برای آگاهی و فهمیدن اثر خلق میکند. از اینرو اثر هنری حاصل کشف و شهود است. در توجیه شهودی بودن یک اثر و محصول هنری علاوه بر خود اثر و شخص هنرمند، مخاطب هم نقش دارد و نوع دید و نگاه اوست که تعیین کننده آن چیزی است که بر اثر هنری گذشته است (علی پور، شیخ زاده و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۳۲ و ۳۳).

۱۲- اشراف هنرمند به اثر هنری

اثر هنری هیچ داده و اطلاعاتی را ابلاغ نمیکند و آنچه فرستاده میشود بخش و وجهی از تجربه شخص هنرمند است، یا به صورتی دیگر وجهی از عالم و دنیا است که هنرمند تجربه اش میکند. هنگامی اثرگذار است که اثر و کار هنری به رویت و مشاهده تماشاگر درآید (وال، ۱۳۷۰). هنر اجازه میدهد تا بینش، دانایی و بصیرت به مطلوب هنری رهنمون باشد، کیفیت پیشه و کارش را از شهود کسب میکند. در موسیقی، معماری و... پرداخت سوژه در پایان و در نهایت تابع گونه ای درک و فهم شهودی است. هنرمند با آفرینش اثر هنری، چیزی را به عرضه و ارائه میگذارد که از راه و طریق اثر خود مخاطبان خویش را به احساس هایی مبتلا و دچار میکند که خود تجربه کرده است. در قرن نوزدهم، هنرمند مورد تاکید قرار گرفت، در نقد جدید دقت ویژه سازی به اثر هنری شد و در سالها و دهه های گذشته دقت و توجه به سمت و سوی مخاطب رفته است، آنچه دارای اهمیت است ارتباط و رابطه ای است که بین هنرمند، مخاطب و اثر هنری برقرار است و در این رابطه و ارتباط، شاهد پدیدار شدن شهود در استنباط مخاطب نیز هستیم (علی پور، شیخ زاده و شریف زاده، ۱۳۹۵، ۳۳) (شکل ۲).

در رابطه شخص هنرمند با اثر هنری، چنان ذهنیت هنرمند با بکارگیری از استعداد خود در اثر هنری شهود میشود و کلیتی در آثار هنری جلوه می‌کند که مخاطب را سحر کرده و تنها به کمک و یاری شهود میتوان اثر خلق شده را همچون یک کل شناخت. از دید و باور شهودگرایان، درک نمادین اثر فقط بخشی از شی یاری محدودی از آن را به ما نشان میدهد. اما شهود، شی را در تمامی آن به ما نشان میدهد. ما در شهود حقیقت اصیل را درک میکنیم. (برگسون، ۱۳۷۱). درک هنرمند، شاهد و گواه شهود پیشینی تجربه فضا قلمداد شده و از نظر ایمانوئل کانت (فیلسوف آلمانی) شهود در آثار هنری پذیرفتنی بوده و به صورت تامیاتی الزامی و ضروری در اثر هنری جلوه گری میکند.

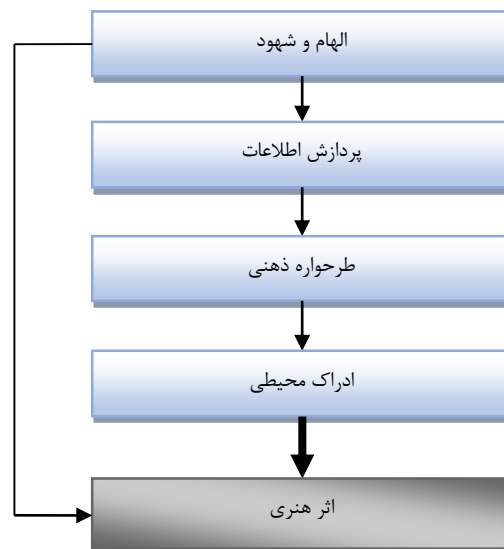
۱۳- مخاطب عام

یکی از مولفه‌های مهم و بنیادین در هنر معاصر مقام و جایگاه مخاطب است. در دوران کلاسیک، آثار هنری چیز جز بروز احساس و درک هنرمند نبود. در گذشت تاریخ و در دوران مدرن، اصالت هنرمند به خود اثر هنری انتقال پیدا کرد و در پایان در پست مدرنیسم، مخاطب نقش کلیدی پیدا کرد، به طوری که در تعدادی از رشته های هنری، بدون در نظر گرفتن مخاطب در آن، اثر هنری ناقص میشود (رضایی، ۱۳۹۰). در قرن بیستم، کوششی واقعی برای احترام به سلیقه تماشاگران انجام شد و تئاتر در سمت و سو مردمی شدن و دسترسی همگان به فرهنگ حرکت کرد. در طول دهه ۱۹۶۰، دقت ها به دستیابی مخاطب به مقوله فرهنگ معطوف شد و در عوض در دهه ۱۹۸۰، موضوعی که حائز اهمیت بود نزدیکی مخاطب و هنرمندان بود. پی یر فرانکاستل پژوهشگر، نویسنده و جامعه شناس فرانسوی در مورد ارتباط بین خلق هنری و مخاطب اینگونه نظر میدهد: «مخاطب برای درک و شناخت اثر هنری، باید نظیر دیگر رشته های مرتبط با ریاضیات تربیت شود. مخاطب باید رمز و راز نشانه هایی را که شخص هنرمند به کار گرفته است، درک کند و بشناسد تا توانایی آن را داشته باشد که معنا و مفهوم چیزی را که میخواهد بازگو کند درک کند و به آن تسلط و احاطه یابد» (رضایی، ۱۳۹۰).

۱۴- تفکر و اندیشه شهودی و تصمیم گیری شهودی

اگر صرفاً به معنا و مفهوم شهود دقت و توجه کنید، میتوان بیان کرد بحث تفکر شهودی و شهود از دوران دیرینه و کهن تا همین امروز همراه بشر بوده و البته هست. از زمان قدیم که جادوگران در گوی خود نگاه میکردند و در مورد آینده نظر میدادند، رفتارشان نوعی از شهود بود. آنها چنان با دقت به گوی خود نگاه میکردند که انگار واقعا چیزی در آن گوی به نمایش گذاشته میشد و سپس آن را برای دیگر افراد بازگو میکردند. شهود همیشه با قصد گول زدن افراد دیگر مطرح نمی‌شود. شهود در زندگی روزمره بشر وجود دارد و برخی چیزها چنان به وضوح پیش چشم ما به نمایش گذاشته میشود که برایمان سخت است که در صحت و درستی آن دچار شک و تردید شویم به طور مثال: مطمئن هستیم که برای اکثر انسان ها این موضوع پیش آمده است که در مورد چیزی خوش بین نبوده اند و به همکار یا آشنا خود گفته اند: «شکی ندارم که این کار یا هدف من نمیتواند به پایان و سرانجام خوبی ختم شود». در این مواقع، شما نمیخواهید به صورت علمی و با استدلال و دلیل، از حرف خود جانب داری کنید. اما براساس تمام علم و دانش و تجربه هایی که در زندگی دارید احساس میکنید که این کار و هدف شما، پایان خوشی ندارد. بهترین روش برای فهمیدن و درک کردن اندیشه شهودی (و به پیرو آن تصمیم گیری شهودی) این است که آن ها را در مقابل تفکر و اندیشه تحلیلی قرار دهیم. اندیشه و تفکر تحلیلی و تصمیم گیری تحلیلی یک پروسه مکانیکی و کاملاً مشخص دارد: در صورت طرح یک مشکل یا مسئله، باید تمام گزینه های روی میز را بررسی کنیم و بیشترین داده ها و اطلاعات را در مورد آنها کسب کنیم. در ادامه معیارهای تصمیم گیری مورد نظر خود را مشخص کرده و ارزشمندی هر گزینه، هزینه ها، ضرر و زیان و... احتمالی آن را بسنجیم. و در انتها مناسب ترین و بهترین گزینه را انتخاب کرده و آن را اجرا کنید. اما اندیشه و تفکر شهودی از مسئله به پاسخ میرود و در این میان، همه ی مراتب و مراحل رسمی و از پیش انتخاب شده ی پروسه و فرآیند تصمیم گیری را نادیده میگیرد (وب سایت متمم، motamem.org).

۱۵- فرآیند آفرینش اثر هنری (شکل ۳)

شکل (۳): پروسه خلق اثر هنری (منبع: نگارنده)

۱۶- نتیجه گیری

اسلوب بینش و معرفتی انسان ها این است که در داخل زمان و مکان، که صورت های بی آمیخ شهود هستند و از راه و صراط احساس، که ماده اصلی و اساسی شهود است، اشیاء را استنباط می‌کنند. شهود نوعی از درک و احساس کردن و بینش و معرفت اندک، جزئی و بی واسطه است. هنر که خالق، آفرینشگر و زیبایی است، با نوعی شهود باطنی و خودآگاهی معنوی وصل و اتصال کرده است. انسان هنرمند با دانش و فهمیدن این شهود تمام دنیا و جهان را شهود، کشف و دریافت می‌کند. هنرمند، حقیقت را از چشم انداز ذهنی خود تفسیر، بیان و به جهتی دیگر واقعیت و حقیقت را به طریقی جدید و تازه دوباره سازی و به کمک و یاری نوآوری، استعداد

و... خویش آن را در کار و اثر هنری شهود میکند. آنچه حتمی و قطعی است در آثار هنری، شهود نقش اصلی و اساسی دارد تا اثر خلق شده معنا و مفهوم یابد و به رفعت برسد. با شهود اثر هنری، وجود و ظهور هنرمند را در بسترهای مخفی و پوشیده اثر میتوان احساس و حس کرد؛ اثری که بن و بنیاد در ذهن و باطن هنرمند داشته، با سروکار و واکنش میان صور شهودی و کشف، دریافت و شهود حسی را باور داشت، مرآت تمام و کمالش نیز تفسیر میشود. و مخاطب آن را کشف و شهود میکند. اصول مورد پسند آثار هنری شهود با باطن هنرمند سازگار است و این آیین و قوانین در هنر لحاظ و جنبه فطری دارد و در نتیجه تولید و حاصل کشف و شهود هنرمند است. در پژوهش حاضر سعی بر این شد به ماهیت و هستی هنر و به بررسی نقش شهود در خلق و آفرینش اثر هنری بپردازد و در ادامه به طرح دو سوال پرداختیم که خلق و آفرینش اثر هنری هنرمند به استعانت شهود چگونه اشراف هنرمند را به اثر هنری مقدور میسازد؟ و تاثیر تصمیم گیری شهودی و اندیشه شهودی در خلق و آفرینش اثر هنری در دوره معاصر چگونه است؟ و به این نتیجه رسیدیم که اثر هنری زمانی تاثیرگذار است که اثر و کار هنری به رویت تماشاگر درآید. در رشته های مختلف هنر پرداخت سوژه در انتها تابع گونه ای شعور و فهم شهودی است. هنرمند با آفرینش اثر هنری، چیزی را به ارائه میگذارد که از راه و طریق اثر خود مخاطبان خویش را به احساس هایی دچار میکند که خود تجربه کرده است و مثلث سرچشمه اثر هنری (هنرمند، مخاطب، اثر هنری) به شدت حائز اهمیت و در این رابطه، شاهد نمودار شدن شهود در استنباط مخاطب نیز هستیم. همچنین بهترین طریقه و راه و روش برای درک کردن اندیشه شهودی (و به پیرو آن تصمیم گیری شهودی) این است که آن ها را در برابر تفکر و اندیشه تحلیلی قرار دهیم. اندیشه تحلیلی و تصمیم گیری تحلیلی بدین صورت است که در صورت بروز یک مشکل تمام گزینه هایی را که در دست داریم را از نظر ضرر و زیان، هزینه ها و... بررسی میکنیم و در نهایت بهترین گزینه را انتخاب میکنیم. اما اندیشه شهودی کاملا برعکس اندیشه تحلیلی است.

منابع

۱. کریمی، ۱۳۹۰.
۲. هاسپرز، جان و اسکراتن، راجر، ۱۳۸۹، فلسفه هنر و زیبایی شناسی، مترجم یعقوب آژند، چاپ سوم، تهران: دانشگاه تهران.
۳. میه، کاترین، ۱۳۹۰، هنر معاصر، تاریخ و جغرافیا، ترجمه: مهشید نونهالی، چاپ دوم، چاپ نظر.
۴. زاهدی، مهدی و شریف زاده، شبرین، ۱۳۹۵، جایگاه هنر معاصر در حقوق آفرینش های ادبی و هنری، فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی، شماره پانزدهم، تابستان.
۵. عقیق الدین سلیمان، تلمسانی، ۱۳۷۱، شرح منازل السائرين، قم: انتشارات بیدار.
۶. علی پور، رضا و شیخ زاده، مرجان و شریف زاده، محمدرضا، ۱۳۹۵، ملاحظه شهود در آثار هنری و مقایسه با مفهوم آن در نقد عقل محض کانت، مجله علمی_پژوهشی باغ نظر، شماره چهارم، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، مرداد و شهریور.
۷. رویایی، طلایه، ۱۳۸۵، شهود در درک و آفرینش اثر هنری، نشریه هنرهای زیبا، شماره بیست و پنجم، بهار.
۸. علی پور، رضا و شیخ زاده، مرجان و شریف زاده، محمدرضا، ۱۳۹۵، ملاحظه شهود در آثار هنری و مقایسه با مفهوم آن در نقد عقل محض کانت، مجله علمی_پژوهشی باغ نظر، شماره چهارم، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، مرداد و شهریور.
۹. سلطانی کوهانستانی، مریم، ۱۳۹۶، مساله هنر نزد افلاطون با تاکید بر شهود مثال خیر، دو فصلنامه جاویدان خرد، شماره سی و دوم، پاییز و زمستان.
۱۰. رشاد، علی اکبر، ۱۳۹۴، ماهیت هنر و نسبت و مناسبات آن با فطرت و دین، فصلنامه علمی_پژوهشی قبسات، شماره هفتاد و هشتم، زمستان.
۱۱. شیرد، آن، ۱۳۹۵.
۱۲. رشاد، علی اکبر، ۱۳۹۴، ماهیت هنر و نسبت و مناسبات آن با فطرت و دین، فصلنامه علمی_پژوهشی قبسات، شماره هفتاد و هشتم، زمستان.
۱۳. وب سایت متمم، motamem.org
۱۴. علی پور، رضا و شیخ زاده، مرجان و شریف زاده، محمدرضا، ۱۳۹۵، ملاحظه شهود در آثار هنری و مقایسه با مفهوم آن در نقد عقل محض کانت، مجله علمی_پژوهشی باغ نظر، شماره چهارم، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، مرداد و شهریور.
۱۵. علی پور، رضا و شیخ زاده، مرجان و شریف زاده، محمدرضا، ۱۳۹۵، ملاحظه شهود در آثار هنری و مقایسه با مفهوم آن در نقد عقل محض کانت، مجله علمی_پژوهشی باغ نظر، شماره چهارم، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، مرداد و شهریور.
۱۶. هانری، برگسون، ۱۳۷۱، تحول خلاق، ترجمه: علی قلی بیانی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۱۷. اوکویرک، استینسون، ویگ و...، ۱۳۹۱، مبانی هنر: نظریه و عمل، ترجمه: محمدرضا یگانه دوست، تهران: انتشارات سمت.
۱۸. علی پور، رضا و شیخ زاده، مرجان و شریف زاده، محمدرضا، ۱۳۹۵، ملاحظه شهود در آثار هنری و مقایسه با مفهوم آن در نقد عقل محض کانت، مجله علمی_پژوهشی باغ نظر، شماره چهارم، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، مرداد و شهریور.
۱۹. وال، ژان، ۱۳۷۰، مابعدالطبیعه، ترجمه: یحیی مهدوی و همکاران، خوارزمی، تهران.
۲۰. علی پور، رضا و شیخ زاده، مرجان و شریف زاده، محمدرضا، ۱۳۹۵، ملاحظه شهود در آثار هنری و مقایسه با مفهوم آن در نقد عقل محض کانت، مجله علمی_پژوهشی باغ نظر، شماره چهارم، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، مرداد و شهریور.
۲۱. هانری، برگسون، ۱۳۷۱، تحول خلاق، ترجمه: علی قلی بیانی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۲۲. رضایی نبرد، امیر، ۱۳۹۰، بررسی تاثیرات جهانی شدن بر هنر معاصر غرب از (۱۹۶۰ تا زمان حاضر)، نشریه مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی شدن)، شماره ششم، بهار.